
Beslut i fråga om oredlighet i forskning

Beslut

Nämnden för prövning av oredlighet i forskning (nedan nämnden) beslutar att [REDACTED] inte gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning.

Bakgrund

Den 11 maj 2020 överlämnade Lunds universitet ett ärende om oredlighet i forskning till nämnden. Ärendet avser misstankar om oredlighet som Lunds universitet fick kännedom om den 23 september 2019. Överlämnandet har skett i enlighet med övergångsbestämmelserna i lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning.

Det ärende som överlämnats avser misstankar om förfalskning i artikeln [REDACTED] [REDACTED] On the practice of at-home ethnography, Journal of Organizational Ethnography, 2018; 7(2): 212-219. Båda författarna var anställda vid Lunds universitet vid tiden då artikeln togs fram.

Artikeln beskriver metoden ”at-home ethnography” och i en del av artikeln illustreras hur at-home ethnography kan användas genom ett exempel (nedan exemplet). Exemplet skildrar det akademiska livet och genusdynamiken vid en forskningsinstitution och baseras på [REDACTED] fyraåriga arbete vid den institutionen. I exemplet återges ett e-postmeddelande som tjänar som utgångspunkt för skildringen. Artikeln avslutas sedan med reflektioner kring exemplet och metoden.

Enligt den ursprungliga anmälan till Lunds universitet innehåller exemplet misstänkt förfalskning i form av faktafel, påhittade uttalanden och ett felaktigt citat av det nämnda e-postmeddelandet. I citatet har uppgifter ändrats, vilket enligt anmälan har skett för att stärka tesen i texten.

[REDACTED] bestrider att de gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning. De har delvis yttrat sig till nämnden gemensamt, delvis var för sig. De menar att det som i anmälan anses vara en förfalskning av ett citat, inte är av den digniteten att det bör tillmätas vetenskaplig betydelse. Andra ändringar som gjorts av uppgifterna i exemplet har skett bland annat för att anonymisera materialet.

[REDACTED] betonar att artikeln ger en metodillustration av ”at-home ethnography” och att det är viktigt att förstå det som är speciellt med den metoden. Det

är inte fråga om forskning som redovisar exakta fakta. I stället är syftet att ge en impressionistisk bild, ett porträtt, som baseras på en summering av [REDACTED] iakttagelser, minnesbilder och analys under fyra år. E-postmeddelandet användes endast för att skapa en scen för att situera den dynamik som var fokus i exemplet. Den uppgift som lagts till i citatet av e-postmeddelandet hade inte behövt vara med då huvudpoängen i texten inte var avhängig den. Tillägget har enligt [REDACTED] inte heller påverkat analysen i sig. Eftersom syftet med artikeln var att ge en metodillustration hade ett fiktivt fall lika gärna kunnat användas.

[REDACTED] anför att artikeln utgör en "short essay" och därmed inte är en standardform av en forskningsrapport. Det är inte en faktarapport eller en redovisning av forskningsresultat och kraven på vetenskaplig exakthet är inte desamma vid denna form av publikation. Enligt [REDACTED] måste en "short essay" inte vara vetenskapligt underbyggd.

[REDACTED] har uppgivit att hon inte hade kvar e-postmeddelandet när exemplet skrevs, utan återgav det från minnet. [REDACTED] menar att om det hade varit en annan typ av text skulle en uppgift inte ha skrivits ur minnet på det sätt som skett, men här saknar uppgiften betydelse eftersom det inte är en forskningsrapport utan en metodillustration. Det finns inget sanningsanspråk i texten. Att tillägget i citatet saknar betydelse för texten anser han visar att varken han eller [REDACTED] gjort något avsiktligt.

Lunds universitet inhämtade ett sakkunnigutlåtande innan ärendet lämnades över till nämnden. Den sakkunnigas¹ bedömning är att artikeln innehåller förfälskning i exemplet.

Nämnden har i sin tur inhämtat ett sakkunnigutlåtande i ärendet. Även denna sakkunniga² gör bedömningen att artikeln innehåller förfälskning i exemplet. Förfälskningen består i att e-postmeddelandet givits hälsningsfrasen "Hello ladies", när det ursprungliga meddelandet löd "Hello" och var adresserat även till manliga mottagare. Den sakkunniga menar att allvarligheten av förfälskningen kan diskuteras, men att den ger förutsättningar för den efterkommande analysen. Den realistiskt och etnografiskt täta stilistik som valts i exemplet och som implicerar en egenupplevd direktkontakt med skeendena, med tillsynes korrekta faktauppgifter och ett citat av epostmeddelandet skapar en text som, enligt henne, är svår att genomskåda. Förfälskningen i sig leder direkt till den analys som presenteras. Hade förfälskningen inte skett hade analysen behövts göras på ett annat sätt. Den sakkunnigas bedömning är därför att det är att betrakta som en allvarlig avvikelse från god forskningssed.

Nämnden har inhämtat uppgifter från den aktuella tidskriften rörande vad som karaktäriserar en "short essay" i tidskriften. De beskriver att texterna som publiceras i tidskriften klassificeras som "research papers", "short essays" eller "bok reviews". De

¹ Birgitta Svensson, professor i etnologi vid Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, Stockholms universitet.

² Britta Lundgren, professor i etnologi vid Institutionen för kultur och medievetenskaper, Umeå universitet.

anger även att det inte ställs samma krav på vetenskaplighet på en ”short essay” av det aktuella slaget, som på ett ”research paper”.

Motivering av beslut

Rättslig reglering

Nämnden ska pröva frågor om oredlighet i forskning enligt lagen (2019:504) om ansvar för god forskningssed och prövning av oredlighet i forskning (nedan lagen). Definitionen av oredlighet i forskning är enligt 2 § ”en allvarlig avvikelse från god forskningssed i form av fabricering, förfalskning eller plagiering som begås med uppsåt eller av grov oaktsamhet vid planering, genomförande eller rapportering av forskning”.

Forskarens ansvar för att följa god forskningssed

Enligt 4 § i lagen ansvarar forskaren för att följa god forskningssed i sin forskning. ”Forskare” är ingen skyddad yrkestitel och begreppet definieras inte i författning. I förarbetena uttalas dock att som forskare räknas personer som genomgår eller har genomgått forskarutbildning och som deltar i forskning. Övriga personer som deltar i forskningsverksamhet, exempelvis studenter på grundnivå eller avancerad nivå samt teknisk och administrativ personal, bör inte räknas som forskare.³ Ansvaret som forskaren har att följa god forskningssed enligt 4 § innebär enligt förarbetena bland annat att inte vara oredlig och att inte bryta mot lagar och erkända forskningsetiska normer.

██████████ är professor vid Lunds universitet sedan många år tillbaka och omfattas således av kraven i 4 §. ██████████ var anställd som teknisk/administrativ personal vid Lunds universitet när artikeln skrevs. Hon var dock disputerad och deltog, utifrån vad som framkommit, i arbetet med artikeln på ett sådant sätt att nämnden bedömer att även hon är att betrakta som en forskare i det aktuella ärendet, med det ansvar som följer av 4 §.

Både ██████████ omfattas således av nämndens prövning.

Planering, genomförande eller rapportering av forskning

De avvikelser som kan utgöra oredlighet i forskning ska enligt definitionen i 2 § lagen ha begåtts vid planering, genomförande eller rapportering av forskning. Formuleringen innebär enligt förarbetena att begreppet oredlighet avser avvikelser under hela forskningsprocessen.⁴ Med rapportering avses både publicering och andra typer av offentliggöranden.⁵

³ Prop. 2018/19:58, s. 32-33.

⁴ Prop. 2018/19:58, s. 100.

⁵ Prop. 2018/19:58, s. 49.

██████████ har till nämnden anfört att artikeln är en ”short essay” och att tidskriften inte ställer samma krav på en sådan text som på en vanlig vetenskaplig artikel. Detta har bekräftats av tidskriften direkt till nämnden.

Även om artikeln inte är eller skulle vara en traditionell vetenskaplig artikel bedömer nämnden att ämnet den tar upp, at-home ethnography, är starkt knutet till ██████████ tidigare forskning och den forskning ██████████ utförd vid den institution som skildras. Temat i artikeln är vidare knutet till hur sådan forskning kan eller bör bedrivas. Artikeln återfinns även i databasen Web of science. Nämnden anser därför att artikeln utgör en del av en forskningsprocess och rapportering av forskning. Det är således fråga om sådan forskning som faller under lagen och nämndens prövning.

Fabricering, förfalskning eller plagiering

De former av oredlighet som nämnden ska pröva är fabricering, förfalskning och plagiering. Begreppen är inte definierade i lagen, men i förarbetena refereras till att de finns beskrivna i forskningsetiska kodexar och riktlinjer som till exempel Den europeiska kodexen för forskningens integritet⁶.⁷ De redogörs också för i Vetenskapsrådets publikation God forskningssed⁸. Fabricering beskrivs, enligt förarbetena, ofta som att man hittar på resultat och dokumenterar dem som om de vore riktiga. Med förfalskning avses manipulering av forskningsmaterial, utrustning eller processer eller att uppgifter eller resultat ändras, utelämnas eller undanhålls utan att det är motiverat. Slutligen är beskrivningen av plagiering att en forskare använder andras texter, idéer eller arbeten utan att ge tillbörligt erkännande till ursprungskällan.⁹

Nämnden finner i likhet med de sakkunniga att uppgifter i exemplet i artikeln ändrats. Enligt nämndens bedömning är det fråga om huruvida hälsningsfrasen i det citerade e-postmeddelandet ändrats på ett sådant sätt att det utgör en förfalskning. Vissa andra uppgifter överensstämmer inte heller med de faktiska förhållandena, men kan inte säkert sägas utgöra förfalskning i lagens mening eftersom det av olika skäl kan anses ha varit motiverat att göra dessa ändringar, bland annat anonymisering. Ändringen av e-postmeddelandet har däremot skett genom ett tillägg och tillägget förstärker den bild som i övrigt skildras och den efterföljande analys som presenteras. Ändringen är inte av den karaktären att den bidrar till en anonymisering. Detta är således inte ett godtagbart skäl som motiverar att ändringen av uppgiften skett. Några andra sådana skäl har heller inte framförts.

Mot denna bakgrund bedömer nämnden att artikeln innehåller en förfalskning.

Allvarlig avvikelse

Det är endast allvarliga avvikelser från god forskningssed som utgör oredlighet i forskning och som faller under nämndens prövning. Andra avvikelser hanteras i stället

⁶ Den europeiska kodexen för forskningens integritet. Reviderad utgåva. Berlin: All European Academies (ALLEA); 2018, kap. 3.1.

⁷ Prop. 2018/19:58, s. 45, 100.

⁸ God forskningssed. Stockholm: Vetenskapsrådet; 2017, kap. 8.

⁹ Prop. 2018/19:58, s. 45, 100.

av forskningshuvudmännen själva enligt 1 kap. 17 § högskoleförordningen (1993:100). I förarbetena till lagen anges att fabricering och förfalskning i princip alltid är allvarliga avvikelser från god forskningssed.¹⁰

Utgångspunkten för nämndens prövning i denna del är därför att en förfalskning i princip är en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Den förfalskning som skett i e-postmeddelandet i exemplet kan dock vid en första anblick förefalla ha begränsad betydelse. E-postmeddelandet användes, enligt de anmälda, för att skapa en scen för att sitera den dynamik som var fokus i exemplet och exemplet i sig baseras på samlade intryck av ett etnologiskt arbete som pågått under fyra år. Detta hade enligt nämnden kunnat göras på olika sätt, men man har valt att göra det i en form som ger intryck av att det är frågan om ett direkt citat. Att det framstår som ett citat ger bilden av att det är autentiska uppgifter som återges. Därigenom förstärker förfalskningen den bild som författarna ger kring genusdynamiken i den akademiska miljön och är ett betydelsebärande tillägg.

Det förhållandet att det är frågan om en ”short essay” ändrar inte bedömningen att när något i forskningssammanhang framställs som ett citat men inte är det, så är det fråga om förfalskning i lagens mening.

Nämnden anser sammanfattningsvis att det inte framkommit några skäl att göra avsteg från den i förarbetena angivna utgångspunkten att förfalskning är att betrakta som en allvarlig avvikelse från god forskningssed. Nämndens slutsats är därför att avvikelsen är allvarlig.

Uppsåt eller grov oaktsamhet

Enligt 2 § i lagen krävs att den allvarliga avvikelsen från god forskningssed begåtts med uppsåt eller av grov oaktsamhet för att det ska vara fråga om oredlighet i forskning. Uppsåt innebär enligt förarbetena att forskaren ska ha förstått vad han eller hon har gjort medan oaktsamhet innebär att forskaren i vart fall borde ha förstått detta. Grov oaktsamhet kräver att agerandet framstår som särskilt allvarligt eller klandervärt. Förbiseenden, slarv eller missförstånd bör som regel inte betraktas som grov oaktsamhet enligt förarbetena.¹¹

Nämnden vill i sammanhanget även lyfta fram att enligt rekommendationer för publikationsetik¹² har samtliga författare förpliktelser i inlämnings- och granskningsprocessen av en artikel vid publicering om inte annat angivits.

Nämnden kan inledningsvis konstatera att förfalskningen avser ett enstaka ord i citatet av e-postmeddelandet. [REDACTED] har uppfattat att publikationsformen ”short essay” inneburit lägre krav på hur texten skrevs jämfört med en vetenskaplig artikel och menar att de därför inte har varit lika noggranna som de annars hade varit. De menar även att de inte hade någon avsikt att förfalska.

¹⁰ Prop. 2018/19:58, s. 100.

¹¹ Prop. 2018/19:58, s. 50-51, 100.

¹² Den europeiska kodexen för forskningens integritet, Reviderad utgåva 2018, ALLEA, kap. 2.7

Som framgått anser nämnden att textens utformning ger intryck av att det är fråga om ett citat, men [REDACTED] förklaringar kan inte lämnas utan avseende.

[REDACTED] gör även gällande att hon inte hade tillgång till det faktiska e-postmeddelandet när hon skrev texten utan återgav det ur minnet och att det främst syftade till att skapa en scen att beskriva den resterande texten utifrån.

Nämnden vill framhålla att det inte är i enlighet med god forskningssed att på det sätt som skett till synes citera en text som inte stämmer överens med originalet och inte heller att återge ett citat om den citerade texten inte finns kvar som källmaterial.

Nämnden gör dock, med hänsyn till ovanstående, bedömningen att det ej framgått att förfalskningen skett med uppsåt eller genom grov oaktsamhet.

Sammanfattningsvis är nämndens bedömning därför att varken [REDACTED] [REDACTED] gjort sig skyldiga till oredlighet i forskning.

Nämnden har fattat beslut i detta ärende efter föredragning av juristen Karin Nylén.

Thomas Bull
Ordförande

Karin Nylén
Jurist